

Samme historie, større skader – en hypotese om ”de nye børn” på grønlandske døgninstitutioner.

Oplæg af Torben Alne og Conni Gregersen til NUNA MED konferencen i Nuuk, 2003.

Om forfatterne:

Torben Alne er forstander for et behandlingshjem med psyko-sociale vanskeligheder, Meeqqat Illuat i Grønland. Conni Gregersen er psykolog i døgninstitutionsafdelingen. Begge arbejder dermed under Familiedirektoratet, Grønlands Hjemmestyre.

Vi vil diskutere vores hypotese om vi i de senere år ser et øget antal af børn med alvorlige tidlige følelsesmæssige skader og personlighedsforstyrrelser på vores døgninstitutioner – og fremlægge vores ideer om behandling af disse børn.

Vores tema er altså det stigende antal af børn som

- er vanskelige – om ikke umulige – at nå i almindelig kontakt
- er vanskelige – om ikke umulige – at lave tilknytning til
- lider af mangel på tillid og tiltro til sig selv og andre
- lider af mangel på evner til at udvikle sociale færdigheder

Vi kender disse børn andre steder i verden som ”tidlig skadede børn”, men indtil for nylig har vi haft meget få af dem her i Grønland

Vi har haft børn med problemer i forvaltningen af deres følelser, men de har som regel en fornemmelse af, hvad tilknytning er og det er muligt at engagere dem i ansvarlighed i en vis grad. Her vil vi referere til de to

forskellige grupper af børn som hhv. ”de nye” og ”de gamle” børn, fordi vi i denne sammenhæng ikke interesserer os for børnenes differentialdiagnose men for måden, hvorpå de reagerer på pædagogisk behandling.

Behandling af disse børn kræver en meget struktureret pædagogik. Forudsigelighed og genkendelighed er nøgleord eller kernebegreber i behandlingen. Vi møder ofte den formodning, at når man skal arbejde så målrettet og struktureret, så må det være meget tungt og trist for børnene, uden sjov eller glæde i dagligdagen. For at understrege, at dette ikke er tilfældet, har Torben lavet en billedserie af børnene fra Meqqat Illuat, som vi viser samtidig med oplægget. Så mens jeg siger de tunge og alvorlige ord om dette emne, viser Torbens billeder det, som er det virkelig vigtige, nemlig at respekt og forudsigelighed i det daglige arbejde med disse børn gør det muligt for dem at oparbejde vitalitet – og glæden følger af sig selv.

Børnene har naturligvis deres vanskeligheder ved at acceptere strukturen i starten. Det kan være nødvendigt at fysisk fastholde børnene i visse situationer for at forhindre dem i at skade sig selv eller andre, og det er nødt til at være en del af behandlingen at søge at skabe forbindelse inde i barnet til følelser og emotioner – og at træne ham til at kanalisere følelser og emotioner i acceptable måder. Det er del af at træne hans selvstændighed, og I vil se på billederne, at almindelige daglige arbejdsopgaver, såvel som ekspeditioner, fiskeri og jagt bruges som redskaber i arbejdet. Og I vil se, at det meste af tiden under behandlingen ikke er tung og trist – så, billederne er ikke kun til fornøjelse – det er del af oplægget.

Og vi vil venligst bede jer holde både øjne og ører åbne for at tage ind fra begge kanaler. Hvis I gør det, får I en smagsprøve på den polarisering, man møder i behandlingsarbejdet med skadede børn – og en smagsprøve på kravet om at være åben på alle kanaler, hvis du ønsker at få en dybere kontakt med børn, som er enten uvant med eller ligefrem bange for kontakt.

Selve oplægget

Vores hypotese er groet ud af vores viden om konkrete børns livshistorier. Der er mange ligheder mellem de "nye" og de "gamle" børns livshistorier – og der er en bestemt forskel, som er faldet os i øjnene:

Både "nye" og "gamle" børn kommer fra familier med mange psykiske og sociale problemer, og der er typisk også misbrug af en eller anden slags i familien: Alkohol, vold, seksuelle overgreb optræder som dele af historien både hos de "gamle" og de "nye" børn. Så de har alle oplevet alvorlig omsorgssvigt, vanrøgt og/eller mishandling.

Ofte ser vi desuden alvorlige traumer i børnenes liv, såsom selvmord eller drab i den nærmeste familie. Alt dette er generelt for døgninstitutionsanbragte børn, både de "nye" og de "gamle": Alvorlig omsorgssvigt - misbrugsmønstre som en integreret del af deres liv og med tendens til at øve indflydelse på deres personlighed fra tidlig alder. Så hvorfor er nogle børn i stand til at knytte sig til andre mennesker mens andre ikke er? – samme historie – forskellige liv ...

Der er en bemærkelsesværdig forskel på livshistorierne og den handler om deres tidlige alder. I vores arbejde bruger vi genogrammet som redskab til at få overblik over børnenes familier, og når vi arbejder med genogrammet, opdager vi, at det er let at få øje på ressourcerige familiemedlemmer blandt de voksne i de "gamle" børns familier, mens det er svært at finde ressourcerige familiemedlemmer i de "nye" børns familier. Der er en fatal mangel på voksne mennesker, som har vist sig i stand til at klare tilværelsen selvstændigt.

Oprindeligt er børn blevet passet godt i Grønland, selv under betingelser/vilkår, hvor forældrene ikke klarer sig alt for godt/særlig godt – voksne familiemedlemmer syner at have taget over/ansvar for barnet. (Naturligvis er det ikke så enkelt i virkeligheden, men tendensen synes at pege den vej).

I modsætning hertil handler de "nye" børns historier ofte om at vandre omkring og lede efter et sted at være, lede efter mad tilfældige steder – selv fra ret ung alder, og vi kan ikke finde tegn på at andre familiemedlemmer har prøvet at lave strategier til at sikre omsorg for barnet.

I de "nye" børns historie får vi et billede af elendighed eller mangel på ressourcer hele vejen rundt i familien. Vores hypotese er derfor, at ingen har taget over, når det mislykkedes for forældrene at drage omsorg for barnet. Og tilsyneladende har ingen heller reageret på at opleve den åbenlyse mangel på pasning af/omsorg for barnet. Hvordan kan det være, at mennesker er holdt op med at drage omsorg for/føle ansvar for "andres" børn?

Vores hypotese om det stammer fra vores viden om betingelserne/vilkårene i Grønland i 1960'erne og 1970'erne. I den periode var indtagelsen af alkohol i Grønland meget høj, op til 22 l ren alkohol/person/år. I den samme periode blev mennesker nødt til/tvunget til at flytte fra de mindre bosteder til større byer, og mange familier blev spredt rundt i landet. De unge og unge voksne fra den tid er nu bedsteforældre, og vi antager, at grunden til, at en del af bedsteforældrene i dag ikke er tilgængelige for deres børnebørn er, at de ikke lever samme sted som børn og børnebørn – og en anden del

Vi ved godt, at de sociale myndigheder undertiden placerer spædbørn i plejefamilier eller børnehjem, fordi de er blevet efterladt alene hjemme. Vi ved ikke nøjagtigt i hvor stor udstrækning de børn, vi har på børnehjemmene er blevet efterladt alene som små, men vi kan se, at der har manglet nogen til at knytte sig til, siden de overhovedet ikke mestrer tilknytning/at knytte sig

Selv om det er hårdt for et spædbarn at blive fjernet fra sin mor og anbragt hos bedstemoderen eller en plejefamilie, er det ikke nødvendigvis fatalt for hans udvikling. Det er derimod det udbredte/omfattende omsorgsvigt, som følger af utilstrækkelig eller tilfældig omsorg/pasning.

Vi tror, at grunden til myndighedernes langsomme reaktion på de "nye børn" er, at livsstilen i disse børns familier og livsstilen i de "gamle børn"s familier, som det ser ud udefra, ligner hinanden

Vi ved, at der skal en masse kærlighedsfuld omsorg til for at udvikle en personlighed. Den "mad" der skal ti for at udvikle selvet er kærlighed og kontakt på en særlig måde, som er genkendelig for barnet

Når menneskebarnet bliver født, er han hjælpeløs, selv om han allerede har visse kompetencer. Det meste af kroppen er klar til brug allerede fra fødslen, blot ikke hjernen derfor er han så hjælpeløs), og i dag er det en kendt sag, at kærlighedsfuld omsorg er nødvendig for at modne hjernen, og derved gøre det muligt for barnet at bringe sine ressourcer og talenter i udvikling

Processen ser ud til at starte ved fødslen (eller måske endda før) ud fra et medfødt organiserende princip/proces. Barnet organiserer sine oplevelser fra begyndelsen af – nogle ligner andre oplevelser, andre ikke – og synes samtidig at erkende den organiserende proces, mens den finder sted. Det er de første glimt af oplevelse af et selv. Det ser ud til at fornøje/bringe lystfølelse til barnet, når denne proces finder sted med at organisere og erkende organiseringen - enhver, der nogensinde har oplevet at blive genkendt af et spædbarn, ved, hvad vi mener med dette: Det er en fornøjelse for det lille barn at genkende – man kan se og føle det i barnets eksplosion i vitalitet og glæde.

De børn, vi taler om, er blevet snydt for tilstrækkeligt af den slags oplevelser

Sommetider er der startet en ond cirkel: moderen har for lidt overskud til barnet – hun reagerer ikke på hans gråd og han ligger bare der, hjælpeløs. Han stopper med at græde.

Moderen på sin side er måske lettet og glad over at have et nemt barn – et barn, der ikke kræver noget af sin mor hele tiden. Men barnet lider under at få for lidt ”psykisk mad”, så hans organisering af verden og sig selv kommer aldrig rigtig i gang. Uden tilstrækkelig rytme i det daglige liv, kan det organiserende princip ikke arbejde.

Barnet har så at sige haft for lidt at arbejde med, så personligheden – ligesom muskler, der ikke bliver brugt – bliver ”atonisk”, slap. Børnene bliver stille, de mister vitalitet/livligheden, sover meget, holder op med/kommer aldrig i gang med at udforske verden – de udvikler sig til meget ”nemme” børn -

Senere i livet vil mange af livets opgaver/udfordringer mislykkes for dem, fordi de ikke ved, hvordan de skal gøre de mest basale ting: knytte sig til andre mennesker, føle tillid og mære, hvad de har brug for/behov for. De kan komme til at ligne store babyer: umodne, impulsive børn, uden evne/mulighed for at forstå deres andel i relationer/forhold til andre mennesker, især andre børn. De synes ikke at kunne drage erfaringer – ting ”sker bare” for dem, de er ikke i stand til at se eller mærke deres egen andel – og mulighed – i det.

BEHANDLING

I behandlingen af disse børn bruger vi både pædagogik og psykoterapi, og vi må starte der, hvor barnets skade er og samtidig bruge deres ressourcer i behandlingen. Vi må opbygge et miljø, der er så forudsigeligt, at barnet oplever ting ske regelmæssigt for at prøve at vække hans indre organiserende princip, som er nødvendigt for at bygge en personlighed/selv. Derfor bruger vi en

struktureret/strukturerende pædagogik, hvor hverdagen forløber nøje efter bestemte holdninger, normer og planer i overensstemmelse med barnets behov og med medarbejdere, som er trænet i at holde den meget vanskelige balance mellem at være venlig og bestemt på samme tid.

Medarbejderne skal være ydmyge og respektfulde overfor barnet og have viden om barnets skader. Det er vores erfaring, at uden viden og træning vil medarbejderne ofte falde i en af mange fælder, de ekstreme/yderpunkterne er noget i retning af:

- En er at føle medlidenhed med/det er synd for barnet, mode ham som et hjælpeløst lille barn, gøre alting for ham – og derved nok engang snyde ham for at lære det, han har brug for, for at klare sit liv – og ikke respektere hans ressourcer og talenter
- Det andet ekstrem er at live streng i den grad, at planer bliver fulgt og regler overholdt fordi de er der og ikke for at tilgodese barnet. Barnet bliver da stadig ikke mødt og får ingen hjælp til at vække sin indre organiserende princip/proces.

Der er masser af fælder i arbejdet med disse børn – grundet i det faktum, at børnenes skader ligger på basale punkter og er så fatale, at næsten alle mennesker automatisk vil reagere inadækvat på deres adfærd, med mindre de bliver trænet til at gå bagom barnets adfærd og imod deres egne naturlige reaktioner i situationerne.

Det er svært at forstå, at en dreng eller pige, som det er lykkedes for igennem lang tid at stjæle i butikken uden at blive opdaget – at dette barn reelt ikke ved, hvorfor det er forkert at stjæle. Men det faktisk sådan, at barnet gemmer tyvekosterne, fordi han læser i andre mennesker, at det vil skabe problemer at tale om det – eller eventuelt fordi han er beordret til det eller truet af en eller anden.

Ligesom det normale spædbarn har brug for at opleve gentagelser i en kærlighedsfuld atmosfære, har det følelsesmæssigt skadede større barn brug for at opleve omsorg gentaget over lang tid, før det kan vække hans indre organiserende princip og sætte spor i hans psyke – gøre ham tryk.

Og naturligvis må omsorgsarbejdet tilpasses barnets behov, ikke en babys. Man må relatere til ham i respekt for hans kompetencer, evner og ressourcer og bruge/anvende disse som redskaber i udviklingen af hans indre

Det er vores håb, at de sociale myndigheder vil skærpe opmærksomheden og tage omhyggeligt vare på omsorgssvigtede spædbørn for at forhindre fatale skader i deres personlighedsudvikling – og for at fremme dette håber vi også, at nogen vil være interesseret i at lave undersøgelser, som kan flytte os fra disse hypoteser til en mere nøjagtig viden om, hvad der ligger bag forskellene mellem det, vi har kaldt "gamle" og "nye" børn i behandlingsarbejdet med omsorgssvigtede børn i Grønland. Tak for jeres opmærksomhed.